

Jan Vladislav: Věty

Věty I.

6.

Tady se nepohnul
ani vzlyk.

Tady se neozval
ani list.

Tady se nezřítíl
ani strom. Tady se nezlomil
ani pták.

Ale ta voda věků,
co zatápí důl očí,
co nalévá stvol touhy,
co splachuje žluč lásky,
ta voda stanula.

Abys mohl nabrat hrst,
abys mohl nabrat slz,
abys mohl umýt

tělo do rakve.

7.

Ryšavý kolouch
dopadl na šíp stromu
a tone v krvi.

Zalykáš se s ním
modrým mořem,
zlatou travou,
každodenním
osudem.

Ryšavý kolouch
dopadl na šíp stromu
a utonul.

(Večer)

Věty II.

10.

Ten bůh,
kterému se zdá
ošklivý sen světa:
každé ráno
se trochu probouzí
v tobě. Hrábneš
rukou do popelníku
nového dne s kupou nedopalků,
do sklenice
už předem prolité
na nočním stolku,
do vlasů
s úděsem jako do účesu
mrtvé vedle tebe
a potom celý den
se snažíš vzpomenout,
co ti to ulpělo
na prstech, a přemýšlíš,
kde jsi to všechno
už jednou viděl.

(Dějá vu)

(Vladislav, Jan: Věty. Kruh přátel české poezie v zahraničí Poezie mimo domov, Mnichov 1981, s. 18, 19, 46)

Jan Vladislav: Samomluvy

Samomluva muže dívajícího se oknem kavárny na déšť' (úryvek)

6.

Pršíš . . . Tak jen si prš, jen si prš.
A kdybys vzal hrom, byl bych ještě raději,
kdybys uhodil a přímo do toho místa, kde sedím
teď já,
kdybys tam uhodil a zapálil všechno.

Kdybys věděl, jak může trápit
taková malá jednoduchá myšlenka,
že někde jinde chodí ve tvých kapkách žena,
která mi nepatří,
že někde jinde padáš do jejích kroků,
že někde jinde v parku nebo na ulici
jí stříkáš do cesty,
kdybys věděl, jak může trápit

taková malá jednoduchá myšlenka,
a kdybys věděl,
co to je
stát v noci pod jejím rozsvíceným oknem
 jak vyhnáný pes,
kdybys věděl, co to je
čekat v noci jak vyhnáný pes
a přešlapovat v noci s kloboukem na očích
ve tvých kalužinách,
kdybys věděl, co to je čekat v noci
 jak vyhnáný pes,
kdybys to zakusil,
čtyřicet dní bys padal,
novou potopu bys udělal,
blesky bys celou zem spálil
a mne už dávno rozdrtil na prach.

(Vladislav, Jan: Samomluvy. Poezie mimo domov, Mnichov 1986, s. 38–39)

Jan Vladislav: Pařížský zápisník I. 81/89

Paradoxy jedné jistoty

Kdykoli se účastním diskusí o situaci v Československu a o tamější kulturní rezistenci, pokaždé se ozve ať už otevřeně nebo zastřeně otázka, kde čeští a slovenští intelektuálové, signatáři Charty 77, lidé jako Václav Havel a všichni ostatní, berou tu sílu vzdorovat. Většina lidí na Západě v tom vidí výslovně jistý druh optimismu, jinak si to vysvětlit nedovedou. A já na takové dotazy vždy odpovídám, že si nejsem jist, jde-li skutečně o optimismus; spíš bych řekl, že to je vzdor hluboce urážené lidské důstojnosti, vzdor, který může snad z dálky a navenek vypadat jako jakýsi optimismus, ale který je především odhodláním nesnášet trvale a trpně zmíněné urážení.

Pokud jde o sám optimismus, musím se přiznat, že mu spíš nedůvěřuju. Mám totiž už dávno pocit, zda ho není někdy až příliš. Kdo na něj příliš spoléhá, kdo příliš optimisticky věří v dobrého člověka, v jeho neustálý pokrok a v jeho stále lepší svět, ten mívá příliš často sklon prosazovat tento svůj zásadní optimismus všemi prostředky, které má k dispozici. Když na to přijde, neváhá nakonec kritiky nebo odpůrce svých představ mermomocí převychovávat, a pokud se to nepodaří, vylučuje je ze společenství obrazně, ale i doslovně jako nepolepšitelnou škodnou. To platí jak o jedincích, kazatelích, reformátorech, ideologiích, tak také a především o celých režimech, zejména těch totalitních, pro které je historický optimismus závaznou doktrínou. I když jenom navenek, protože uvnitř jde většinou o naprostý cynismus, což je jen jiné slovo pro integrální pesimismus. Je to ostatně logické, jakkoli se to zdá paradoxní.

Pokud se lidé v Československu přece jen vyznačují něčím takovým jako optimismus - teď mluvím především za sebe, ale patrně by se přidali i další včetně Václava Havla - pak je to nanejvýš něco na způsob trpkého optimismu Camusova Sisyfa: je to optimismus Člověka,

kteřý ví, že ten kámen na vrchol hory asi ne-doalí, ale přesto mu to nedá, aby jednoduše složil ruce v klín a vydal se napospas osudu. A v tomto trpkém sisyfovském optimismu nebo spíš vzdoru podporuje mnohé lidi u nás také cosi jako paradoxní jistota, kterou jim bezděky vnuká sám režim u moci řadou svých reakcí a zásahů.

Moderní člověk se znovu a znovu ptá nejen po smyslu toho, co dělá. Tato otázka doléhá zvláště silně u lidí, kteří se zabývají tou poněkud zvláštní činností, kterou je literatura a umění. Opravdu, k čemu je tato činnost, která připomíná tak často pouhou hru, zábavu nebo přepych? K čemu je dobrá například poezie nebo hudba, román nebo obraz? K čemu vlastně slouží všechny tyto „věci“, tak křehké, tak málo „užitečné“, tak snadno postradatelné v běžném životě a často tak málo srozumitelné? Co opravňuje jejich existenci, zejména tváří v tvář hladu, útisku, mučení, válkám, krátce všem těm nesčetným formám nedůstojného života a nedůstojné smrti? A v těchto pochybách se k básníkům a umělcům možná připojí i filozofové, ne ovšem ti, co vykřikují na tržištích světa každé desetiletí své nové a zaručeně účinné recepty na spásu světa, ale ti, kteří se tváří v tvář připomenutým hrůzám a případně i vlastní odpovědnosti na nich ptají, k čemu jsou dobré ty jejich nádherné vzdušné zámky, kterým se říká filozofie.

Tyto otázky se v moderním umění a myšlení ozývají znovu a znovu a vedou nejednou k těžkým pochybnostem, nebo dokonce rezignacím. Nejsou jich samozřejmě ušetřeni ani lidé ze zemí, jako je Československo; ale právě v takových zemích provází tyto otázky a pochybnosti také jistá paradoxní jistota. Není to jistota zvláště velká, netýká se podstaty věci, ale přesto je poučná a v jistém smyslu posilující, protože možná ukazuje k něčemu důležitému. Mám na mysli skutečnost, že v jistých dobách a v jistých končinách se ty tak křehké, zdánlivě zbytečné a bezmocné věci, knihy, obrazy, sochy, partitury, a s nimi i jejich autoři, stávají předmětem tak sil-

obscénní jako Eros, bůh lásky. Nepochybné proto, že oba vládnu oblastem, které jsou v podstatě politické moci uzavřeny. Nejsou ovšem uzavřeny poezii, literatuře, umění, myšlení; a právě proto představují knihy, obrazy, sochy, skladby atd. cosi jako urážku oné vševědoucnosti a všemohoucnosti, se kterou stojí a padá veškerá moc, usilující o totalitu. Umění, literatura, myšlení dokazují už jen svou pouhou existencí, že jsou oblasti, kam politická moc nemůže, že to podstatné, co dělá člověka člověkem, z dosahu politické moci uniká a že tedy každý projekt totální moci je pouze chiméra.

Staří řečtí básníci líčili chiméru jako obludu se lví hlavou, kozím tělem a dračím ocasem: kdo se k ní přiblížil, toho spálila plameny. V dnešní době mají chiméry zřejmě jiné podoby a jiná jména, ale existují nadále a mnoho současných básníků, romanopisců, umělců, myslitelů o nich vydává svědectví, a to i tenkrát, kdy se přímo politickými problémy nezabývají. Politická moc tohle svědectví tuší, a proto tak podezírá, cenzuruje, zakazuje. Právě tím však zároveň znovu a znovu potvrzuje, že ty křehké, zdánlivě zbytečné a bezmocné věci, knihy, obrazy, sochy, hudební skladby, přece jen nějaký smysl mají; že jejich existence se přece jen dá ospravedlnit, a to i tváří v tvář dnešnímu světu, často tak strašnému; ba je dokonce možné, že právě v tomto světě lze jejich na pohled tak bezúčelnou, bezmocnou, ale také nenáročnou existenci ospravedlnit snáz než existenci čehokoli jiného.

Tato myšlenka, tato posilující jistota patří k tomu, co autorům, umělcům, filozofům jistých zemí dovoluje, nejen aby přes všechny často nepředstavitelné nesnáze pokračovali ve své práci, ale také aby ji dělali s jakousi nadějí a občas dokonce i s pocitem jistého štěstí.

Březen 1986

(Vladislav, Jan: Pařížský zápisník I. 81/89s. 168-169)